

УДК 373.31: 37.012

Купчак С. Б.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розкрито особливості проектної технології та її застосування в початковій школі. Актуальність проблеми дослідження зумовлена тим, що в умовах Нової української школи необхідне впровадження інноваційних технологій навчання, зокрема проектної. З цією метою в статті з'ясовано сутність понять "проект" та "проектна технологія", визначено типи проектів, обґрунтовано значення проектної технології у навчальному процесі. Висвітлено історичні віхи становлення проектної технології. Схарактеризовано специфіку використання проектної технології у навчанні учнів початкової школи. Вказано етапи реалізації проектної технології. Окреслено вимоги до застосування проектної технології. Встановлено роль учителя в організації проектної діяльності молодших школярів. Описані керування вчителем створенням продукту учнівського проекту та особливості його презентації. Зроблено висновки щодо доцільності впровадження проектної технології в освітній процес початкової школи.

Ключові слова: проект, технологія, проектна технологія, проектна діяльність, продукт, презентація, початкова школа, молодші школярі.

Згідно з нещодавно прийнятим Державним стандартом початкової освіти (2018), метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [3].

У Концепції Нової української школи зазначено: "У процесі навчання будуть використовуватися методи, які вчать робити самостійний вибір, пов'язувати вивчене з практичним життям, враховують індивідуальність учня" [7, с. 22].

З огляду на це в сучасних умовах необхідним є використання новітніх технологій навчання, які сприятимуть реалізації мети початкової освіти. Серед таких технологій вирізняється проектна технологія, оскільки вона створює відповідні умови творчого розвитку і самореалізації учнів, дає змогу сформувати в учнів основні компетентності, визначені Державним стандартом початкової освіти.

Сутність проектної технології розкрита в наукових працях В. Кіпагрика, О. Пометун, Є. Полат, Г. Селевка та ін. Використанню проектної технології у навчальному процесі присвячено дисертації українських учених С. Генкал, О. Зосименко, Н. Поліхун та ін.

Упровадженню проектних технологій у вищій школі присвячено публікації Н. Грицай, Д. Миценка, О. Калити, М. Князян, В. Онішко, Н. Самойленко. Окремі аспекти проектного навчання у загальноосвітній школі висвітлено в дослідженнях Л. Мартинець, О. Онопрієнко, І. Пінчук, В. Слабка, О. Цимбал, Н. Шиян, С. Ящука та ін.

Проте застосування проектної технології у початковій школі та підготовка вчителів до такої діяльності не були предметом спеціальних наукових пошуків.

Мета статті – розкрити особливості проектної технології та з'ясувати її значення у навчальному процесі початкової школи.

Слово "проект" запозичене з латинської мови (*projectus*) і трактується як "кинутий уперед" [8, с. 498]. Проектом називають якийсь план, задум, намір.

В основу методу проектів покладено ідею розв'язання тієї чи іншої теоретично або практично значущої проблеми. Погоджуємося з Н. Пахомовою в тому, що уміння використовувати метод проектів вважають показником високої кваліфікації педагога, його прогресивної методики навчання і розвитку учнів [11].

Метод проектів вперше з'явився у США в 20-х роках ХХ століття. Е. Коллінгс виокремив чотири групи проектів:

- "проекти ігор" (дитячі заняття, мета яких – участь дітей у груповій діяльності: різноманітні ігри, драматичні постановки та ін.);
- "екскурсійні проекти" (вивчають проблеми довкілля та суспільного життя);
- "проекти-розповіді" (діти самостійно готують розповідь у різних формах – письмовій або усній, художній, музичній);
- "конструктивні проекти" (їх завдання створити щось корисне) [5].

Є. Полат розглядає такі типи проектів: за домінуючою діяльністю (творчі, пошукові, дослідницькі, ознайомлювально-ілюстративні, рольові та ін.), предметно-змістовою галуззю (міжпредметний проект, монопроект), характером координації проекту (безпосередній, прихований), кількістю учасників; тривалістю виконання [9, с. 71].

Визначальною рисою проектів у 30-х роках минулого століття є тісний зв'язок із життям та досвідом дитини. Навчальною програмою передбачалося набуття учнями навичок, пов'язаних зі створенням цікавих і корисних речей. До роботи залучалась велика кількість дітей, проте на основі колективної праці кожен отримував змогу розвивати власну активність [10].

У 90-х роках ХХ століття метод проектів знову активно впроваджується в педагогічну науку і практику (С. Генкал, В. Гузєєв, Н. Крилова, Н. Матяш, Н. Пахомова, Є. Полат, Н. Поліхун, А. Сіденко та ін.).

У ХХІ столітті метод проектів визначають як технологію, яка охоплює різні методи (дослідницькі, пошукові, проблемні), мотивує учнів до навчання, формує в них основні компетентності та залучає до пошукової діяльності.

Особливістю проектною технології є її широке поширення в різних країнах світу, зумовлене тим, що вона забезпечує розвиток умінь школярів працювати в колективі, планувати діяльність, приймати рішення під час виникнення проблем, долати труднощі в різних ситуаціях, нести відповідальність за виконану справу. Важливою особливістю проектною технології в початковій школі є врахування вікових та психологічних особливостей учнів.

Проект – це процес, який досягає певної мети, здійснює зміни, має свій характер роботи, передбачає використання різних ресурсів, має чіткі межі використання в часі (початок і кінець) і пов'язаний зі створенням проектною групи. Проект реалізується у процесі індивідуальної, групової або колективної діяльності учнів і спрямований на кінцевий результат (продукт).

Завдання, яке ставить перед собою проектна діяльність, – це отримання учнями знань, які в подальшому стають інструментом для розв'язання проблем, що трапляються у різних життєвих ситуаціях. Будь-який проект завжди має чітко виражені етапи і результати, які чітко оформлюють та презентують.

До основних етапів проекту належать планування, виконання та презентування. Сутність проектування полягає в реалізації навчальної мети через розроблення навчальної проблеми, яка закінчується проектом.

Особливості проектною діяльності, яку виконують молодші школярі:

- формування мети проекту, завдань, а також планування дій;
- самостійний вибір учнем форми проектною діяльності: колективна, групова, індивідуальна;
- пошук інформації, її оброблення, узагальнення, систематизація і подальше використання;
- результатом є кінцевий продукт;
- робота у проекті підсумовується презентацією виконаною роботи [4].

Робота над проектом, яка проводиться в малих групах, дає змогу школярам зрозуміти: щоб досягти поставленою мети, необхідні спільні зусилля всіх учасників проекту.

Н. Грицай визначила низку переваг проектною технології порівняно з іншими технологіями навчання: сприяє підвищенню успішності шляхом поглиблення, розширення, доповнення, узагальнення, закріплення й повторення навчального матеріалу; стимулює самостійну діяльність; вдосконалює вміння вибирати необхідну інформацію з різноманітних джерел; забезпечує обмін досвідом; активізує творчу діяльність; має реальний кінцевий результат; передбачає практичну значущість результатів роботи [2, с. 67].

У проектній діяльності відбувається реалізація завдань навчання, виховання та розвитку. Залучення учнів до проектною діяльності має позитивний вплив на їхній психоемоційний стан за допомогою зміни методів і прийомів діяльності.

Л. Мартинець визначила напрями навчально-виховного процесу, в якому можна реалізовувати проекти: по-перше, це сам навчальний процес, до якого належать уроки; по-друге, "школа самовиховання" – класні години; по-третє, учнівське самоврядування; по-четверте, гурткова діяльність (проектні майстерні); по-п'яте, робота з батьками [6].

Дослідниця зазначає, що створення проектів дає змогу залучити до проектною діяльності кожного учня та вирішувати поставлені перед ними завдання. Учасники проекту мають змогу розкрити свої творчі здібності та долучитися до творчої діяльності, в якій розкривають власне "Я", та здійснити самореалізацію, важливу для школяра. На думку дослідниці, можливості творчої самореалізації та новизна підвищують мотивацію до вивчення проектною діяльності й отримання знань від проекту [6].

За словами Н. Шахіревої, важливо пам'ятати, що у школярів у такому віці переважає фантазія над реальністю, а вчитель у своїй роботі має продемонструвати вміння не "вбити" тему проекту і водночас максимально наблизити учнів до кінцевої мети проектною діяльності; завершеність роботи над проектом визначається новизною та суспільною і особистою значущістю для учня [14].

Плануючи проект, вчитель має поставити перед собою чіткі завдання: чи відповідає запланована діяльність віковим особливостям учнів; чи мають школярі досвід проектною діяльності; чи добре сплановані етапи проекту; чи відповідає проект програмі; яким буде кінцевий результат; чи досягнуть діти необхідного рівня навчальних досягнень [13].

На думку О. Цимбал, виконуючи проекти на уроках в початковій школі, необхідно дотримуватися таких вимог:

- 1) враховувати вікові особливості (потрібна особлива мотивація, зацікавленість діяльністю, яка відповідає їхнім інтересам, досвіду, знанням, оточенню: грати, співати, малювати та ін.);
- 2) вибирати актуальні для цього віку проблеми та отримувати конкретні результати;
- 3) використовувати інтегровані знання та вміння, що ґрунтуються на досягненнях молодших школярів;
- 4) розвивати незалежність, здатність робити вибір та діяти самостійно (індивідуально, у парах, у малих групах), умінь послідовно виконувати певні дії. Учні поетапно виконують проект за допомогою вчителя, який не тільки координує роботу, але й ініціює, планує, організовує її, навчає різноманітних видів діяльності, забезпечує право вибору [13].

О. Байнякшина називає такі вимоги: 1) більш ретельний контроль за виконанням завдань; 2) короткотривалість проєктів; 3) надання переваги творчим проєктам; 4) залучення дітей із підвищеною навчальною мотивацією; 5) пріоритет груповим проєктам для визначення можливостей учнів, їхніх лідерських якостей; 6) для підвищення мотивації запрошувати батьків та учнів інших класів на презентацію проєктів; 7) вибір теми разом з учнями; 8) різноманітність тематики проєктів; 9) добровільність учнів [1].

Продуктом проєкту можуть бути малюнки, плакати, таблиці, карти, виставки, проведені свята тощо. У цьому разі важливий не тільки кінцевий продукт, а й сам процес його створення. Варто зазначити, що це має бути робота учня, а не вчителя.

Оскільки в початковій школі вчитель тільки ознайомлює учнів із проєктною технологією, потрібно показати дітям для прикладу проєкт, який уже виконали інші учні, або підготовлений зразок, який можна розмістити в класі [13].

Плануючи презентацію проєкту, необхідно розв'язати такі завдання:

- 1) обрати аудиторію глядачів для проведення підсумкової презентації проєкту (батьки, учні, вчителі);
- 2) визначити місце презентації проєкту;
- 3) визначити час проведення презентації проєкту (після уроків, під час свята, на вихідні тощо);
- 4) обрати форму проведення презентації проєкту (виставка, відеосюжет, свято) [12].

Специфічні вимоги висувають до вчителя – керівника проєкту. Його основною метою є організація пошукової діяльності учнів. Вчитель сам має уміти виконувати проєкти, висувати гіпотези, знаходити шляхи розв'язання проблем тощо.

Погоджуємося з І. Пінчук у тому, що всі етапи проєктної діяльності учнів початкових класів необхідно ретельно контролювати вчителем, оскільки і теоретичних, і практичних знань та вмінь в учнів молодших класів ще замало. Проєкти для початкової школи переважно мають бути не великими за своїм обсягом та короткотривалими. Проте вчителі мають змогу залучити до пошукової творчості практично всіх учнів, переодусім, із підвищеною мотивацією [12, с. 147].

Висновки. Проєктна технологія нині є дуже актуальною для використання у початковій школі. Вона характеризується відтворюваністю, тобто може ефективно застосовуватися на різних етапах навчально-виховного процесу.

Залучаючи молодших школярів до проєктної діяльності, вчителі формують у них вміння працювати в колективі, бути відповідальними, аналізувати результати своєї діяльності, усвідомлювати зв'язок теорії і практики. Виконання проєкту має здійснюватися під керівництвом педагога.

Під час роботи в проєкті учні бачать кінцевий результат своєї роботи, встановлюють зв'язок зі своїм життєвим досвідом. У них розвивається вміння самостійно ставити мету і керувати діяльністю, здобувати знання з різних джерел та використовувати їх у практичних діях, що створює можливість подальшого успішного навчання.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в побудові моделі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології на уроках і в позаурочній діяльності учнів.

Використана література:

1. Байнякшина О. Є. Метод проєктів як засіб ефективного та якісного навчання молодших школярів / О. Є. Байнякшина // Початкове навчання та виховання. – 2013. – № 30 (358) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://journal.osnova.com.ua/article/38542>.
2. Грицай Н. Застосування методу проєктів у викладанні методики навчання біології / Н. Грицай // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [Гол. ред. : М. Т. Мартинюк]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – Ч. 2. – С. 62–69.
3. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>.
4. Капля А. Г. Використання проєктної в початковій школі / А. Г. Капля // Методика та технологія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/33260/.
5. Коллінгс Э. Опыт работы американской школы по методу проектов / Э. Коллингс. – Москва : Новая Москва, 1926. – 96 с.
6. Мартинець Л. А. Проєктна діяльність у навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу / Л. А. Мартинець // Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. – № 3 (34). – С. 10–13.
7. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи (2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konceptczija>.
8. Новий словник іншомовних слів / Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О. І. Хом'як, А. А. Дем'янюк; за ред. Л. І. Шевченко. – Київ : АРІЙ, 2008. – 672 с.
9. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров / под ред. Е. С. Полат. – Москва : Издательский центр "Академия", 2002. – 272 с.
10. Онопрієнко О. В. Проєктна діяльність у початковій школі / О. В. Онопрієнко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://base.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/Proektna_diyalnist.pdf.
11. Пахомова Н. Ю. Метод учебного проекта в образовательном учреждении : пособ. для учителей и студентов пед. вузов. – Москва : АРКТИ, 2005. – 112 с.
12. Пінчук І. О. Особливості використання проєктної технології на уроках англійської мови у початкових класах / І. О. Пінчук // Педагогіка вищої та середньої школи. – 2013. – Випуск 39. – С. 144–149.
13. Цимбал О. Учнівські проєкти – Ефективний засіб навчання громадянської освіти / О. Цимбал // Права людини – громадянська освіта: Бюлетень Харківської правозах. Групи. – 2006. – № 18 (418). – С. 4–6.
14. Шахірева Н. В. Психолого-педагогічні аспекти проєктної діяльності молодших школярів / Н. В. Шахірева // Науковий вісник Миколаївського державного університету. – Миколаїв : МДУ, 2008. – Випуск 20. – Том 2. – С. 222–227.

References:

1. Baynyakshina O. Ye. Metod proektiv yak zasib efektyvnoho ta yakisnoho navchannya molodshykh shkolyariv / O. Ye. Baynyakshina // Pochatkove navchannya ta vykhovannya. – 2013. – № 30 (358). [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://journal.osnova.com.ua/article/38542>.
2. Hrytsai N. Zastosuvannya metodu proektiv u vikladanni metodyky navchannya biolohiyi / N. Hrytsai // Zbirnyk naukovykh prats' Umans'koho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychyny / hol. red. : M. T. Martynuk. – Uman': PP Zhovtyy O. O., 2012. – Ch. 2. – S. 62–69.
3. Derzhavnyy standart pochatkovoyi osvity [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>.
4. Kraplya A. H. Vykorystannya proektnoyi v pochatkoviyi shkoli / A. H. Kraplya // Metodyka ta tekhnolohiya. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: https://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/33260/.
5. Kollings E. Opyt raboty amerikanskoj shkoly po metodu proyektov / E. Kollings. – M. : Novaya Moskva, 1926. – 96 s.
6. Martynets' L. A. Proektna diyal'nist' u navchal'no-vykhovnomu protsesi zahal'noosvitn'oho navchal'noho zakladu / L. A. Martynets' // Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti. 2015. – № 3 (34). – S. 10–13.
7. Nova ukrayins'ka shkola: kontseptual'ni zasady Reformuvannya seredn'oyi shkoly (2016) [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczya>.
8. Novyy slovnyk inshomovnykh sliv / [L. I. Shevchenko, O. I. Nika, O. I. Khom'yak, A. A. Dem'yanyuk]; za red. L. I. Shevchenko. – K. : Ariy, 2008. – 672 s.
9. Novyye pedagogicheskiye i informatsionnyye tekhnologii v sisteme obrazovaniya: ucheb. posobiye dlya stud. ped. vuzov i sistemy povysh. kvalif. ped. kadrov / pod red. Ye. S. Polat. – M. : Izdatel'skiy tsentr "Akademiya", 2002. – 272 s.
10. Onopriyenko O. V. Proektna diyal'nist' u pochatkoviyi shkoli / O. V. Onopriyenko. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: https://base.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/Proektna_diyalnist.pdf.
11. Pakhomova N. Yu. Metod navchal'noho proektu v osvitniy ustanovi : posib. dlya vchyteliv i studentiv ped. vuziv. – M. : ARKTY, 2005. – 112 s.
12. Pinchuk I. O. Osoblyvosti yspol'zovanye proektnoyi tekhnolohiyi na urokakh anhlivs'koyi movy u pochatkovykh klasakh / I. O. Pinchuk // Pedahohika vyshchoyi ta seredn'oyi shkoly. – 2013. – Vyp. 39. – S. 144–149.
13. Tsymbal O. Uchniv's'ki proekty – Efektyvnyy zasib navchannya Hromadyans'kiy osviti / O. V. Tsymbal // Prava lyudyny – hromadyans'ka osvita: Byuletyn' Kharkivs'koyi pravozakh. Hrupy. – 2006. – № 18 (418). – S. 4–6.
14. Shakhiryeva N. V. Psykholoho-pedahohichni aspekty proektnoyi diyal'nosti molodshykh shkolyariv / N. V. Shakhiryeva // Naukovyy visnyk Mikolayivs'koho derzhavnogo universytetu. – Mykolayiv : MDU, 2008. – Vyp. 20. – T. 2. – S. 222–227.

Купчак С. Б. Особенности реализации проектной технологии обучения в начальной школе

В статье раскрыты особенности проектной технологии и ее применение в начальной школе. Актуальность проблемы исследования обусловлена тем, что в условиях Новой украинской школы необходимо внедрение инновационных технологий обучения, в том числе и проектной. С этой целью в статье выяснено сущность понятий "проект" и "проектная технология", определены типы проектов, обосновано значение проектной технологии в учебном процессе. Освещены исторические вехи становления проектной технологии. Охарактеризована специфика использования проектной технологии в обучении учащихся начальной школы. Указаны этапы реализации проектной технологии. Определены требования к применению проектной технологии. Установлена роль учителя в организации проектной деятельности младших школьников. Описано управление учителем созданием продукта ученического проекта и особенности его презентации. Сделаны выводы о целесообразности внедрения проектной технологии в образовательный процесс начальной школы.

Ключевые слова: проект, технология, проектная технология, проектная деятельность, продукт, презентация, начальная школа, младшие школьники.

Kupchak S. B. The features of realization the project technology of training in the elementary school

The article reveals the main peculiarities of design technology and its application in elementary school. The urgency of the research problem is due to the fact that in the conditions of the New Ukrainian school it is necessary to introduce the innovative teaching technologies, in particular, the design one. To research the aim, the article clarifies the essence of the concepts of "project" and "project technology", defines the types of projects and substantiates of importance the design technology in the educational process. The historical milestones of design technology development are highlighted. The specifics of using the design technology in the teaching of elementary school students have been described. The stages of implementation of the project technology are indicated. The requirements for application of design technology have been outlined. The role of the teacher in organization the project activity of junior pupils was established. The author has been described the guide in creating the product of a students' project and the peculiarities of its presentation. The conclusions about the feasibility of introducing the project technology into the educational process of the elementary school are made.

Key words: project, technology, project technology, project activity, product, presentation, elementary school, junior school-children.